

**БЕЗПЕЧНЕ ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ: НОВІ
ВИКЛИКИ ТА СУЧАСНІ РІШЕННЯ В УМОВАХ
ВОЄННОГО І ПОВОЄННОГО ЧАСУ**

***НАУКОВІ СТАТТІ, ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ
ТА ІНШІ МАТЕРІАЛИ
IV ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ***

06 березня 2026 року

Тернопіль 2026

УДК 08: 37.014
Б 39

Б 39 Безпечне освітнє середовище: нові виклики та сучасні рішення в умовах воєнного і повоєнного часу : збірник наукових статей, тез доповідей та інших матеріалів IV Всеукраїнської науково-практичної конференції, 06 березня 2026 р. / Редколегія: О. М. Петровський, І. М. Вітенко, О. І. Когут, Ю. Ч. Шайнюк, Т. В. Магера, Ф. І. Полянський, Н. Б. Стрийвус. Тернопіль: ФОП Осадца Ю. В., 2026. 636 с.

У збірнику публікуються наукові статті, тези доповідей та інші матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції «Безпечне освітнє середовище: нові виклики та сучасні рішення в умовах воєнного і повоєнного часу», проведеної на базі Тернопільського обласного комунального інституту післядипломної педагогічної освіти 06 березня 2026 р.

Усі матеріали збірника подаються в редакції авторів. Відповідальність за достовірність фактів, цитат, власних імен та інших даних несуть автори.

*Рекомендовано до друку науково-методичною радою Тернопільського обласного комунального інституту післядипломної педагогічної освіти
(протокол № 2 від 03.04.2026 р.)*

УДК 08: 37.014

©Тернопільський обласний комунальний інститут післядипломної педагогічної освіти, 2026

**ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ КОМУНАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ
ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ**

НАУКОВИЙ, МЕТОДИЧНИЙ, ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЗБІРНИК

**НАУКОВІ СТАТТІ, ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ ТА ІНШІ МАТЕРІАЛИ
IV ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ**

***БЕЗПЕЧНЕ ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ:
НОВІ ВИКЛИКИ ТА СУЧАСНІ РІШЕННЯ
В УМОВАХ ВОЄННОГО І ПОВОЄННОГО ЧАСУ***

06 березня 2026 р.

З М І С Т

СЕКЦІЯ 1. ОСВІТА СЬОГОДНІ – ВІД БЕЗПЕКИ ДО ЯКОСТІ: БЕЗПЕЧНЕ ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ – ВИКЛИКИ СИСТЕМИ ОСВІТИ В УМОВАХ ВІЙНИ

<i>Петровський О. М.</i> Громадянська компетентність та інформаційна стійкість в епоху дезінформації.....	с. 15
<i>Астахова М. С.</i> Створення безпечного освітнього середовища в сучасних умовах: особливості роботи керівника закладу освіти.....	с. 27
<i>Бас О. О.</i> Проблема виникнення освітніх втрат та шляхи їх подолання в умовах війни.....	с. 32
<i>Беньковська Н. Б.</i> Виклики системи вищої військової освіти в умовах війни.....	с. 37
<i>Богуш М. Б.</i> Цифровізація освіти як чинник модернізації професійної підготовки вчителів початкових класів.....	с. 40
<i>Васильченко Л. В.</i> Аналіз закордонного досвіду оцінювання якості освітнього середовища за допомогою шкал.....	с. 43
<i>Волкова І. В.</i> Упровадження здоров'язберезувальних технологій як умова створення безпечного освітнього середовища.....	с. 47
<i>Гаврилюк Г. М.</i> Освітній простір півдня: регіональні виклики та пріоритети системного відновлення.....	с. 52
<i>Гагаріна Н. П.</i> Організація безпечного освітнього простору в закладі дошкільної освіти: демократичний контент	с. 57
<i>Гажга Л. В.</i> Роль освітнього менеджменту у формуванні культури безпеки в закладі освіти.....	с. 61
<i>Гордійчук Л. Л.</i> Професійна освіта сьогодні: від безпеки до якості. Основні виклики та перспективи реформування професійної освіти.....	с. 64
<i>Демчук Т. І.</i> Ефективність дистанційного управління освітнім процесом.....	с. 67

<i>Процик Н. М.</i> Особистісні чинники психологічної безпеки освітнього середовища дітей учасників бойових дій.....	с. 475
<i>Рачок О. Л.</i> Психологічна безпека учасників освітнього процесу в умовах сучасних викликів.....	с. 479
<i>Ребуха Л. З., Стружак Г. Й.</i> Проблеми та особливості психолого-педагогічної підготовки педагогів до інклюзивної освіти.....	с. 483
<i>Сітак А. А., Тюльна Т. М.</i> Арт-терапія як ресурс створення безпечного освітнього середовища для першокласників в умовах воєнного стресу...	с. 485
<i>Ткачишина О. Р.</i> Проблема булінгу в умовах сьогодення України.....	с. 490
<i>Трубавіна І. М.</i> Зміст програми тренінгу щодо кейс-менеджменту сімей, що опинилися у складних життєвих обставинах, постраждалих від війни (сімей загиблих, військовослужбовців/виць, ветеранів/ок).....	с. 495
<i>Трубавіна І. М., Острєцов В. В., Редько С. О.</i> Навчання супервізії соціальних працівників, які працюють із сім'ями, дітьми та молоддю, які опинилися в складних життєвих обставинах.....	с. 499
<i>Трубавіна І. М., Лисенко М. М., Пірлік К. А.</i> Проблеми сімей із дітьми, які постраждали від війни.....	с. 501
<i>Фаловська І. Д.</i> Психолого-педагогічний супровід формування стресостійкості здобувачів в освітньому просторі.....	с. 506
<i>Шевчишена О. В.</i> Психологічні детермінанти стресу в професійній діяльності педагога.....	с. 508
<i>Юдіна О. В., Коротенко Н. В.</i> Застосування методів арт-терапії для стабілізації емоційного стану дітей із особливими освітніми потребами.....	с. 515
<i>Яцишин І. В.</i> Психологічна безпека освітнього середовища: від концептуальної формули до практичної реалізації.....	с. 519

СЕКЦІЯ 5. ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА УСІХ СУБ'ЄКТІВ ОСВІТНЬОЇ ВЗАЄМОДІЇ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

УДК 316.346.32-053.6

Ткачишина Оксана Романівна,
кандидат психологічних наук Київського
столичного університету імені
Бориса Грінченка, м. Київ

ПРОБЛЕМА БУЛІНГУ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ УКРАЇНИ

В умовах сьогодення України проблема булінгу в освітньому середовищі набуває все більшої актуальності, вона постає як соціально-психологічне та педагогічне явище, за яким стоїть сукупність соціальних, психологічних та педагогічних проблем. Не останню роль відіграє тут і негативний вплив війни на психіку особистості, зокрема дітей та підлітків.

У сучасних наукових дослідженнях під булінгом розуміється різновид агресивної поведінки, що полягає в систематичному переслідуванні, приниженні однієї людини іншою або групою осіб. Слід зазначити, що зіткнення з цькуванням у дитячому віці, незалежно від того, в якій ролі при цьому знаходилася дитина – ініціатора, жертви або свідка, впливає на поведінку людини та сприйняття нею насильства у подальшому житті, оскільки особистість дитини ще не є повністю сформованою, а система цінностей лише починає формуватися у свідомості, що зумовлює вразливість дитячої психіки до цього негативного явища. Булінг в основному є прихованим явищем для оточуючих, але діти, які зазнали цькування, отримують психологічну травму різного ступеня тяжкості, що впливає на формування особистості та може призводити до тяжких наслідків. І не має особливого значення, чи мав місце фізичний булінг або ж психологічний тощо.

Спираючись на деякі результати досліджень, що стосуються проблеми булінгу в Україні, можна зробити висновок, що для нашої держави дана проблема є досить актуальною. Так, відповідно до дослідження ЮНІСЕФ: 67% дітей в Україні у віці від 11 до 17 років стикалися з проблемою булінгу; 24% дітей стали жертвами булінгу; 48% дітей нікому не розповідали про випадки булінгу; 44% школярів були спостерігачами булінгу, але ігнорували його, бо їм

було страшно за себе; більшість дітей булять за те, що вони виглядають, говорять, думають не так, як інші діти [2].

Проблема булінгу цікавила багатьох дослідників, зокрема досліджувалися такі аспекти цієї проблеми: загальне поняття про булінг, як поведінкове порушення (А. Джуська, В. Калинин, Д. Сорочан та ін.); прояви булінгу у освітньому просторі (Л. Деркач, Н. Лалак, О. Пристемський, О. Черкас та ін.); психологічні особливості підлітків, схильних до булінгу (А. Кабанцева, А. Килівник, В. Радченко, В. Теслюк, А. Фещенко, О. Чопенко та ін.).

Ще у 1974-1988 рр. докладно висвітлював феномен булінгу британський дослідник Д. Лейн, який наголосив на структурі цього процесу та факторах, що сприяють його прояву. В одній зі своїх робіт [5, с. 18] автор навів визначення явища, що стало класичним: *булінг* – це тривале фізичне чи психічне насильство з боку індивіда чи групи щодо індивіда, який нездатний захистити себе у цій ситуації. У своїх роботах, присвячених причинам булінгу, шкільному хуліганству та шкільним прогулам, Д. Лейн відводив важливу роль таким чинникам, як сім'я, особистісні особливості та мікроклімат школи. На його думку, у структурі булінгу тісно переплетені не лише всі зазначені фактори, а й багато інших. Так, на думку автора, виявлена у ситуації булінгу поведінка людини дозволяє прогнозувати її поведінку в майбутньому [5, с. 18].

Початкові патерни знущань значною мірою передбачають характер подальших взаємин між жертвою та переслідувачем. Крім того, особистісні особливості накладають також відбиток на стиль поведінки. Д. Лейн вказував і на множинний стрес, як один із факторів прояву булінгу. Особи, долучені до процесу шкільного цькування, зазвичай, обтяжені безліччю проблем. Погане здоров'я, низький соціальний статус, незадовільні стосунки з однолітками, великі сім'ї, виражене соціальне неблагополуччя, а також низькі компенсаторні можливості сім'ї – все це характерно для жертв булінгу. Не менш важливою в ситуації булінгу є і позиція школи, оскільки саме від дій шкільної адміністрації і залежить виразність та тривалість булінгу [5, с. 18].

Відомий норвезький учений Д. Олвеус проводив власні дослідження агресивності дітей. У 1973 р. на основі свого дослідження автор публікує статті [6], які мали неабиякий вплив на поширення інтересу наукової спільноти до проблеми булінгу. У своїх напрацюваннях дослідник відводив ключову роль у процесі цькування особистісним особливостям індивідів, включених у нього. Автор робить висновок про те, що ролі жертви і агресивного учасника глибоко індивідуальні і залежать не стільки від групових явищ, скільки від власних особливостей дитини. Д. Олвеус вважає, що певні негативні обставини соціального оточення дитини стимулюють її агресивність, і ця риса особистості є найважливішою рушійною силою, що стоїть за булінгом, спрямованим на більш слабких однокласників [6]. Завдяки роботам Д. Олвеуса в 1978 р. поняття «булінг» було введено в науковий обіг. Наприкінці 1980-х років питання визначення, причин, чинників, наслідків, особистісних особливостей, профілактики, запобігання та втручання в ситуації булінгу почали викликати зростаючий інтерес як в теоретичній науці, так і в практиці.

Сучасні дослідники А. Кабанцева та А. Мельникова акцентують увагу на тому, що «булінг є однією з головних проблем сучасності, оскільки він загрожує фізичному та психічному здоров'ю дитини, залишаючи слід у пам'яті та назавжди деформуючи особистість. Це стосується не лише «жертв» булінгу, а й «агресорів» також» [1, с. 64].

Виділяють п'ять видів булінгу: 1) фізичний – побиття, штовхання, підніжки; 2) психологічний – ігнорування, погрози, маніпуляції, шантаж; 3) економічний – крадіжки, вимагання грошей, псування майна; 4) сексуальний – жарти, образи, погрози сексуального характеру; 5) кібербулінг – публікація контенту (фото, відео) без дозволу [4].

Після прийняття в Україні у 2018 році відповідних нормативно-правових актів протидії булінгу було закладено основні інструменти профілактики та протидії цькуванню у навчальному середовищі нашої країни. Так, в Україні визначення «булінгу» набуло регламентації з прийняттям Закону України «Про

внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)». Цей Закон вніс зміни до Кодексу України про адміністративні правопорушення (КЗпАП) та Закону України «Про освіту», доповнивши їх статтями про булінг. Тобто на рівні держави вже давно здійснюються певні кроки для привертання уваги суспільства до проблеми булінгу, боротьби з цим негативним явищем та профілактики булінгу у різних його проявах. Але і в умовах воєнного стану в Україні, проблема, на жаль, не втрачає своєї актуальності, про що свідчать інформаційні повідомлення в засобах масової інформації про те, коли підлітки знущаються з когось із однолітків не тільки психологічно, але й фізично, при цьому знімають це на відео і поширюють такий контент в соціальних мережах. Постає логічне запитання: Чому вони це роблять? Чим керуються в таких своїх діях? Такі питання спонукають до аналізу причин булінгу, чинників, які впливають на виникнення цього негативного явища.

На нашу думку, *чинники*, які зумовлюють виникнення булінгу можна поділити на дві групи:

1) зовнішні, тобто соціальні: особливості соціального середовища, оточення, сім'я, і зокрема, недоліки сімейного виховання, школа, шкільний клас тощо, а також соціальні виклики, до яких можна віднести і воєнний стан, вплив війни загалом, і все, що з цим пов'язане;

2) внутрішні, тобто особистісні, або психологічні: психофізіологічні особливості дитини, наявність певних особистісних рис, низька самооцінка та відчуття власної неповноцінності, висока потреба у владі та контролі над оточенням та оточуючими, недостатній розвиток емпатії або її цілковита відсутність внаслідок недоліків сімейного виховання, негативні форми самоствердження у підлітковому віці (наприклад, за рахунок приниження інших тощо).

У контексті психологічного аналізу проблеми булінгу, слід окремо звернути увагу і на психологічні наслідки війни, її вплив на ментальне здоров'я,

на емоційну сферу, самоконтроль, рівень тривожності особистості тощо. Так, невизначеність життя, важкопрогнозованість майбутнього, відсутність або руйнація планів та перспектив призводять до зростаючого емоційного напруження, підвищеної тривожності, появи страхів, нав'язливих негативних думок та постійних переживань, що значною мірою впливають на стан психологічної рівноваги особистості та її психологічне благополуччя. Зазначені негативні особливості у підлітковому віці можуть знаходити свій неадекватний «вихід» у булінгу, тобто, коли психіка прагне звільнитись від негативу за рахунок іншого [3].

Отже, причини булінгу є досить різноманітними, поєднання різних чинників може підвищувати ймовірність виникнення такого негативного явища, як булінг. Тому важливими є заходи, спрямовані на попередження виникнення булінгу, зокрема, просвітницька робота з дітьми та підлітками, виховні заходи, спрямовані на формування емпатії та співчуття у підростаючого покоління, вчасне реагування на будь-які прояви булінгу усіх учасників освітнього процесу тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Кабанцева А. В., Мельникова А. В. Індивідуально-психологічні особливості дітей підліткового віку, схильних до участі в булінгу. *Педагогічна та вікова психологія*. 2017. № Т. 2. Вип. 6. С. 60-64.
2. Протидія булінгу. Сайт МОН. URL: <https://mon.gov.ua/tag/protidiya-bulingu?&tag=protidiya-bulingu> (дата звернення: 10.02.2026).
3. Ткачишина О.Р. Психологічні аспекти проблеми ментального здоров'я // Актуальні проблеми психології розвитку особистості: мат-ли Міжнар. науково-практ. конференції (12-15 травня 2023 р.). Київ: Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2023. С. 88-91.
4. Як розпізнати булінг і куди звертатися по допомогу: поради МОН. URL: <https://mon.gov.ua/news/yak-rozpiznaty-bulinh-i-kudy-zvertatysia-po-dopomohu-porady-mon> (дата звернення: 10.02.2026).
5. Lane D. A. *Bullying in schools*. Stoke-on-Trent. 1989. 117 p.
6. Olweus D. Aggression and peer acceptance in adolescent boys: Two short-term longitudinal studies of ratings. *Child development*. 1977. P. 1301-1313.